

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ

УДК 343.92

DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.2.37>

Олена Сергіївна ГОРАШ

(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: СИСТЕМА ТА ФУНКЦІЇ

У статті досліджується діяльність провідних міжнародних інституцій системи Організації Об'єднаних Націй у сфері протидії організованих злочинності. Розкрито значення міжнародного співробітництва як ключового чинника у протидії діяльності транснаціональних злочинних угруповань формуванням. Особлива увага приділяється ролі ООН як глобального координатора у цій сфері, зокрема через діяльність таких структур як Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя (CCPCJ), а також Конференція Сторін Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Проаналізовано функції Міжрегіонального науково-дослідного інституту ООН з питань злочинності та правосуддя (UNICRI), Європейського інституту HEUNI та регіональних інститутів у Латинській Америці, Африці та Азії. Висвітлено механізми координації, обміну інформацією та розробки спільних стратегій, зокрема через платформу SHERLOC. Окремо підкреслено важливість міждисциплінарного підходу, дослідницької діяльності та освітніх програм у формуванні ефективної системи міжнародної безпеки та кримінального правосуддя.

Ключові слова: міжнародна співпраця, міжнародне співробітництво, організована злочинність, транснаціональна організована злочинність, запобігання, протидія.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації транснаціональна організована злочинність, становлячи реальну загрозу міжнародній безпеці, політичній стабільності та економічному розвитку держав, набула надзвичайно небезпечних масштабів. Щоб ефективно протидіяти цьому явищу необхідно консолідувати зусилля на міжнародному рівні, що зумовить зростання ролі міжнародних правоохоронних організацій та установ. Ключову роль у координації зусиль країн у боротьбі з різними формами транснаціональної організованої злочинності відіграють інституції системи Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), які не лише ініціюють розробку міжнародно-правових актів, а й забезпечують практичну допомогу державам у реалізації антикримінальних стратегій.

Таким чином, постає необхідність системного аналізу діяльності ключових органів ООН у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності, оцінки ефективності наявних механізмів міжнародного співробітництва, а також пошуку шляхів удосконалення глобальної системи кримінальної юстиції.

Теоретичні проблеми побудови й функціонування системи протидії організованій та транснаціональній організованій злочинності широко аналізуються у наукових працях таких вітчизняних науковців як О. Ю. Бусол, В. О. Глушков, Г. П. Жаровська, А. П. Закалюк, І. М. Лєган, М. І. Мельник, Є. Д. Скулиш, Л. В. Страшинська, О. Ю. Шостко та інші. Серед зарубіжних дослідників можна зазначити М. Беа (*M. Beare*), Ф. О. Боумен (*F. O. Bowman*), М. Каселс (*M. Castells*), Дж. О. Фінкенаур (*J. O. Finckenaure*), Л. Холмс (*L. Holmes*), Дж. Левіт (*J. Levitt*), Дж. Пікарелі (*J. Picarelli*), Ф. Рейхел (*Ph. Reichel*), Дж. А. Шорт (*James F. Short Jr.*), Ф. Уільямс (*Ph. Williams*).

Мета статті – встановити, надати опис основним складовим системи міжнародних інституцій, що спеціалізуються на протидії організованій злочинності, визначити їх функції.

Виклад основного матеріалу. Проблематика боротьби з міжнародною злочинністю постійно перебуває у центрі уваги світової спільноти. Ще у ХХ ст., а саме після Другої світової війни, світ змушений був по-новому подивитися на підходи до запобігання злочинності. З'явилися нові форми злочинної діяльності, організовані угруповання стали діяти активніше й масштабніше, а транснаціональна злочинність швидко набирала обертів. Усе це вимагало об'єднання зусиль – спільних дій держав, міжнародних організацій, інших впливових учасників глобальної безпеки. Тому одним із основних способів боротьби з транснаціональними злочинними угрупованнями стало міжнародне співробітництво та прийняття міжнародно-правових актів, які регулюватимуть взаємодію держав між собою. Міжнародне співробітництво у сфері протидії

злочинності, як правило, здійснюється через впровадження норм міжнародного права. Кожна держава, діючи через уповноважені інституції, визнає встановлений режим співробітництва, а також приймає визначені механізми і засоби їх реалізації. У зв'язку з цим важливою умовою забезпечення ефективної взаємодії є ініціювання державою координації діяльності своїх компетентних органів з відповідними структурами інших держав та міжнародних організацій.

У цьому контексті ООН виступає загальновизнаним центром координації міжнародних зусиль у боротьбі з цими формами злочинності, надаючи платформу для узгодження політик, обміну досвідом та формування спільної антикримінальної стратегії. Усі органи ООН діють на підставі Статуту, який був підписаний 26.06.1945 р. та набув чинності 24.10.1945 р.¹ Одним із ключових завдань, закріплених у ньому, є ініціювання досліджень і формування рекомендацій, спрямованих на сприяння поступовому розвитку міжнародного права та його кодифікації. А вже в наступному, 1946 р., в структурі ООН була створена Комісія з наркотичних засобів, яка стала першою з інституцій у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності. З 2002 року ця структура офіційно отримала сучасну назву Управління ООН з наркотиків і злочинності (United Nations Office on Drugs and Crime – далі UNODC). Вона є головним центром досліджень і практичної допомоги державам у сфері протидії організованій злочинності, діяльність якої зосереджується на таких напрямках, а саме:

- боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю та незаконним обігом наркотиків (імплементация положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, боротьба з виробництвом, споживанням і торгівлею наркотиками; прикордонне управління; контроль за прекурсорами; протидія торгівлі людьми; боротьба з незаконною торгівлею вогнепальною зброєю; незаконна міграція);
- боротьбі з корупцією (імплементация положень Конвенції ООН проти корупції; попередження корупції; боротьба з відмиванням грошей, повернення активів; розкриття фінансових злочинів);
- запобіганні тероризму (реалізація Глобальної антитерористичної стратегії ООН);
- посиленні кримінального правосуддя (імплементация стандартів і норм ООН у сфері попередження злочинності і кримінального правосуддя; законодавча реформа; реформа у в'язницях; правова допомога; попередження насильства проти жінок; підтримка жертв злочинів; захист свідків тощо);
- запобіганні вживанню наркотиків, лікування, реабілітації та альтернативного розвитку (розробка стратегій та новітніх програм

¹ Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнародний документ ООН. Статут від 26.06.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

лікування та реабілітації наркозалежних, превентивні заходи, освітня діяльність, сприяння програмам альтернативного розвитку;

– підтримці заходів у сферах контролю за наркотиками, запобігання злочинності та кримінального правосуддя¹.

Ще одним органом, який координує співпрацю держав-членів ООН у сфері боротьби зі злочинністю, є Економічна і Соціальна Рада ООН (United Nations Economic and Social Council – далі ECOSOC). В її складі працює Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice – далі CCPCJ), яка була створена у 1992 р. резолюцією ECOSOC. Ця Комісія, що налічує 40 держав-членів, займається розробкою міжнародної політики, а також координацією міжнародних зусиль проти транснаціональної організованої злочинності, заходів по запобіганню злочинам, що нею вчиняються та здійсненню кримінального правосуддя. Результатом роботи Комісії є концептуальні документи, які затверджуються на конгресах ООН з питань запобігання злочинності та поведження з правопорушниками². Робота CCPCJ стала ще більш актуальною у зв'язку з Порядком денним розвитку до 2030 року ухваленого 25 вересня 2015 року на Саміті ООН зі сталого розвитку у Нью-Йорку та затвердженого резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (A/RES/70/1), який ґрунтується на верховенстві права, ефективній системі кримінального правосуддя, захисті жертв злочинів та запобіганні транснаціональній організованій злочинності та корупції³. Завдяки збору експертних знань та своїй здатності до досягнення консенсусу на основі даних та доказів, CCPCJ послідовно зміцнює міжнародну нормативну базу, пов'язану з протидією дестабілізуючим наслідкам організованої злочинності, корупції, насильства, контрабанди мігрантів, торгівлі людьми, наркотиками та вогнепальною зброєю, незаконними фінансовими потоками, кіберзлочинністю, злочинами проти дикої природи, тероризмом та піратством. Розробляючи нормативні рамки, які запобігають та пом'якшують корупцію, транснаціональну організовану злочинність, торгівлю людьми, а також захищають жертв та усувають вплив злочинності та насильства на жінок та дітей – Комісія продовжує свою діяльність по захисту найбільш вразливих осіб та покращенням перспектив розвитку в суспільстві вцілому. Це свідчить про універсальність роботи CCPCJ.

Окрім UNODC та ECOSOC, відповідно до статті 32 Конвенції ООН «Проти транснаціональної організованої злочинності», було створено Конференцію Сторін Конвенції з метою вдосконалення потенціалу держав-учасниць у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю, а

¹ Управління ООН з наркотиків та злочинності / Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні. URL: <https://vienna.mfa.gov.ua/ustanovi-oon-u-vidni/2722-unz-oon>.

² Столярський О. В. Роль ООН у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 2-2. Т. 26 (65). С. 396–400.

³ Генеральна Асамблея ООН. Резолюція від 25.09.2015 р. (A/RES/70/1) URL: <https://docs.un.org/en/A/70/L.1>.

також для сприяння та перегляду виконання цієї Конвенції. Конференція сторін створила п'ять робочих груп, які мають зосередитися на конкретних напрямках своєї роботи, серед яких: робоча група з питань міжнародного співробітництва, робоча група з питань торгівлі людьми, робоча група з питань незаконного ввезення мігрантів, робоча група з питань вогнепальної зброї, робоча група урядових експертів з питань технічної допомоги.¹ Кожна Держава-учасниця надає Конференції Сторін інформацію про свої програми, плани і практику, а також про законодавчі та адміністративні заходи, яка в подальшому акумулюється та зберігається на порталі управління знаннями SHERLOC (Sharing Electronic Resources and Laws on Crime). Цей портал розроблений і підтримується Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) з метою сприяння поширенню інформації про виконання Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та трьох протоколів до неї, а також міжнародно-правової бази боротьби з тероризмом². Платформа SHERLOC забезпечує відкритий доступ до ресурсів, пов'язаних з організованою злочинністю, охоплюючи всі 193 держави-члени ООН, держави-спостерігачі, Європейський Союз, а також країни, які не приєдналися до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності.

Ще однією ключовою установою, що займається дослідженням, навчанням і технічним співробітництвом у сфері кримінального правосуддя є Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute – далі UNICRI), заснований у 1968 році. Його діяльність спрямована на формування ефективної міжнародної політики з протидії злочинності та забезпечення верховенства права. UNICRI зосереджується на аналізі явищ організованої та транснаціональної організованої злочинності, зокрема торгівлі людьми, корупції та тероризму. Інститут активно співпрацює з урядами та міжнародними партнерами, надаючи наукову підтримку у розробці стратегій запобігання злочинності, сприяючи соціально-економічному розвитку та захисту прав людини.

Основними напрямками діяльності UNICRI є:

- проведення міждисциплінарних досліджень та аналітичної роботи;
- розробка та впровадження практичних моделей і політик у сфері безпеки;
- організація навчальних програм на міжнародному та національному рівнях;
- створення майданчиків для обміну досвідом та знаннями, зокрема через міжнародний центр документації з кримінології³.

¹ Конференція сторін UNTOC. URL: <https://www.unodc.org/unodc/organized-crime/intro/conference-of-the-parties.html>

² Sharing Electronic Resources and Laws on Crime. URL: <https://sherloc.unodc.org/cld/en/st/about-us/about-us.html>

³ United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. URL:

Особлива увага приділяється вивченню нових транснаціональних форм злочинності, злочинності серед неповнолітніх, а також забезпеченню ефективної взаємодії науки, політики та практики у сфері кримінального правосуддя. UNICRI залишається важливою платформою для пошуку рішень глобальних викликів у сфері безпеки та правосуддя, сприяючи зміцненню міжнародного співробітництва та розвитку інноваційних підходів до боротьби зі злочинністю.

У 1981 р. на основі угоди між ООН та урядом Фінляндії було засновано Європейський інститут з питань запобігання та боротьби зі злочинністю (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations далі – HEUNI)¹. Основною метою HEUNI є підтримка міжнародного діалогу та обміну досвідом між європейськими країнами у сфері протидії злочинності та зміцнення систем кримінального правосуддя. Інститут виступає як платформа для досліджень, аналітики та професійного співробітництва з актуальних проблем безпеки та правопорядку на європейському рівні. У межах Програми ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя Європейський інститут з питань запобігання та боротьби зі злочинністю (HEUNI) виконує функції регіонального центру, орієнтованого на підтримку країн з активною кримінологічною спільнотою, різноманітними правовими традиціями та урядами, відкритими до наукових досліджень і впровадження інновацій у сфері кримінального правосуддя. Інститут активно співпрацює з ключовими міжурядовими структурами, зокрема з Радою Європи та Європейським Союзом, що сприяє розвитку міжнародного партнерства у сфері кримінальної юстиції. Основна діяльність HEUNI зосереджена на реалізації дослідницьких проєктів — як самостійно, так і у співпраці з іншими організаціями та окремими фахівцями. Крім цього, Інститут регулярно проводить міжнародні семінари, тематичні експертні зустрічі, а також залучається до проєктів технічної допомоги, включаючи надання експертної підтримки та організацію навчальних заходів. Тематика поточних досліджень охоплює такі пріоритетні напрями такі як: організована злочинність, корупція, гендерно зумовлене насильство, торгівля людьми, аналіз тенденцій злочинності та функціонування систем кримінального правосуддя. З 2010 року HEUNI також виконує координаційну функцію в межах програм ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, об'єднуючи діяльність 18 установ-партнерів у цій сфері.

Окрім вище перелічених інституцій по дослідженню, протидії організованих та транснаціональній організованій злочинності, ООН створила мережу регіональних інститутів, які виконують дослідницькі, навчальні та дорадчі функції. Вони координуються через Комісію ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (CCPCJ) та Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). Серед них:

https://unicri.org/institute/about_unicri/mission_statute

¹ Європейський інститут запобігання та контролю злочинності (HEUNI). URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/PNI/institutes-HEUNI.html>

– Африканський інститут ООН з питань запобігання злочинності та поведінки з правопорушниками (UNAFRI заснований 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 44/153), розташований у м. Кампала, Уганда) який досліджує злочинність в Африці, зокрема транснаціональну організовану злочинність, здійснює навчання кадрів поліції, суддів, прокурорів та займається розробкою регіональних стратегій боротьби зі злочинністю¹;

– Латиноамериканський інститут ООН з питань запобігання злочинності та лікування правопорушників (ILANUD створений у 1975 році, розташований у м. Сан-Хосе, Коста-Рика). Основними завданнями якого є: дослідження організованої злочинності та торгівлі наркотиками в Латинській Америці, навчання державних службовців, підтримка реформ у системі кримінального правосуддя²;

– Азіатський та Далекосхідний інститут ООН з попередження злочинності та поведінки з правопорушниками (UNAFEI створений у 1962 році, розташований в м. Токіо, Японія). UNAFEI створений з метою сприяння здоровому розвитку систем кримінального правосуддя та взаємного співробітництва, головним чином в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Його діяльність зосереджена на проведенні підготовці та підвищенні кваліфікації суддів, прокурорів, правоохоронців країн Азії, вивчення проблем торгівлі людьми, корупції, кіберзлочинності та ін.³

Крім інститутів, діють також регіональні офіси UNODC у Відні, Брюсселі, Найробі, Бангкоку, Панамі, Йорданія, ОАЕ тощо. Вони координують роботу з урядами та міжнародними організаціями.

Висновки. З огляду на вищевикладене, можна дійти висновку, що ефективна протидія транснаціональній організованій злочинності можлива лише за умови тісної міжнародної співпраці та координації зусиль між державами, міжнародними організаціями та спеціалізованими інституціями.

ООН відіграє провідну роль у формуванні глобальної стратегії боротьби зі злочинністю, створюючи правову, інституційну та аналітичну базу для уніфікації дій держав у цій сфері. Зокрема, діяльність таких структур, як Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя (CCPCJ), Конференція сторін Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності, а також спеціалізовані науково-дослідні інститути (UNICRI, HEUNI, UNAFEI, ILANUD та інші) сприяє зміцненню інституційної спроможності.

¹ UNAFRI: Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders URL: <https://www.unafri.or.ug/>

² Instituto Latinoamericano de las Naciones Unidas para la Prevención del Delito y el Tratamiento del Delincuente. URL: <https://www.ilanud.org/>

³ The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (UNAFEI). URL: <https://www.unafei.or.jp/>

А тому, для успішної реалізації механізмів боротьби з організованою та транснаціональною організованою злочинністю необхідно продовжувати вдосконалення системи міжнародного співробітництва в межах ООН, що має стати пріоритетним завданням глобальної безпекової політики держав для забезпечення стійкої протидії викликам сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Генеральна Асамблея ООН : Резолюція від 25.09.2015 р. (A/RES/70/1) URL: <https://docs.un.org/en/A/70/L.1>.
2. Європейський інститут запобігання та контролю злочинності (HEUNI) URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/PNI/institutes-HEUNI.html>.
3. Конференція сторін UNDOC. URL: <https://www.unodc.org/unodc/organized-crime/intro/conference-of-the-parties.html>.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй : Міжнародний документ ООН. Статут від 26.06.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
5. Столярський О. В. Роль ООН у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 2-2. Т. 26 (65). С. 396–400.
6. Управління ООН з наркотиків та злочинності / Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні. URL: <https://vienna.mfa.gov.ua/ustanovi-oon-u-vidni/2722-unz-oon>.
7. Instituto Latinoamericano de las Naciones Unidas para la Prevención del Delito y el Tratamiento del Delincuente. URL: <https://www.ilanud.org/>
8. Sharing Electronic Resources and Laws on Crime. URL: <https://sherloc.unodc.org/cld/en/st/about-us/about-us.html>.
9. The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (UNAFEI) URL: <https://www.unafei.or.jp/>
10. UNAFRI: Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders URL: <https://www.unafri.or.ug/>
11. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. URL: https://unicri.org/institute/about_unicri/mission_statute.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2025

Olena S. HORASH

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

INTERNATIONAL INSTITUTIONS OF THE UNITED NATIONS IN THE FIGHT AGAINST ORGANISED CRIME: SYSTEM AND FUNCTIONS

The article examines the activities of leading international institutions of the United Nations system in the field of combating organized and transnational organized crime. The importance of international cooperation as a key factor in countering criminal groups operating outside national jurisdictions is revealed. Particular attention is paid to the role of the UN as a global coordinator in this area, in particular through the activities of such structures as the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), the Commission on Crime Prevention and Criminal Justice (CCPCJ), and the Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.

The paper analyzes the functions of the United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), the European Institute HEUNI, and regional institutes in Latin America, Africa, and Asia. It highlights mechanisms for coordination, information exchange, and the development of joint strategies, in particular through the SHERLOC platform. The importance of an interdisciplinary approach, research activities, and educational programs in the formation of an effective system of international security and criminal justice is emphasized separately.

Keywords: *international cooperation, organized crime, transnational organized crime, prevention.*